

REKABET ÜLKENİN REFEHI VE HALKIN ÇIKARINADIR

Gerek bizim gerekse de diğer rekabet otoritelerinin ajandalarına da baktığınızda ilk göreceğiniz sektörler vatandaşların hayatına direkt temas eden gıda ve perakende gibi alanların yanında dijital platformların her geçen gün artan etkileri ve ilaç gibi patent-yoğun alanlardır

Bırol Küle
Rekabet Kurumu Başkanı

Ali Değermenci

Rekabet Kurumu Başkanı Birol KÜLE ile dünyada ve ülkemizde yaşanan rekabet konularını konuştuk, Kurumun çalışmaları hakkında bilgi aldık.

Küreselleşme ile rekabet konusu önemli hale geldi. Türkiye bu konuda hangi gerekçeler ile ne zaman, hangi adımları attı?

Küreselleşme biliyorsunuz 1990'larda iyimser -hatta aşırı iyimser- beklentilerle altın dönemini yaşadı. 2007-8 küresel krizle belli açılardan pik yaptı ve bazı ciddi reformlara tabi tutulması gerektiği kabul edildi. İyimser beklentilerin, en başında da piyasaların kendi kendine dengeye geleceği beklentisi, yeniden düşünölmeye başladı. Dünya ekonomik sistemindeki adaletsizlikler ve kurumsal değişim sorumluluğu yadsınmaz hale geldi. En önemli derslerden biri de küreselleşmenin bir "süreç" olduğu, yani belli bir noktada son bulmayacağı oldu. Bu sürecin toplumlara fayda sağlayabilmesi için ise devletlere, politika yapıcılara gittikçe daha fazla sorumluluk düşmeye başladı.

Bugün artık yinelemeye bile gerek yok; Pandemi, finansal-ekonomik krizler, iklim değişikliği ve küresel eşitsizliklerde gözlenen artışlar küreselleşmenin uygulanma şeklini sorguluyor. Ancak burada vurgulamamız ve anlamamız gereken bu sorunların bir sebep-sonuç ilişkisi şeklinde geçmişten gelen meseleler olduğu. İklim değişikliği biliyorsunuz Sanayi İhtilali'nin, erken sanayileşen ekonomilerin yarattığı bir dışsallık. Daha da önemlisi uzun yıllar bilimsel sonuçlar ve bu ekonomilerin sorumluluğu göz ardı edildi. Yine finansal kriz de finans-reel sektör bağlantısının aşırı kopması ve piyasalara aşırı güvenin bir sonucuydu. Dolayısıyla

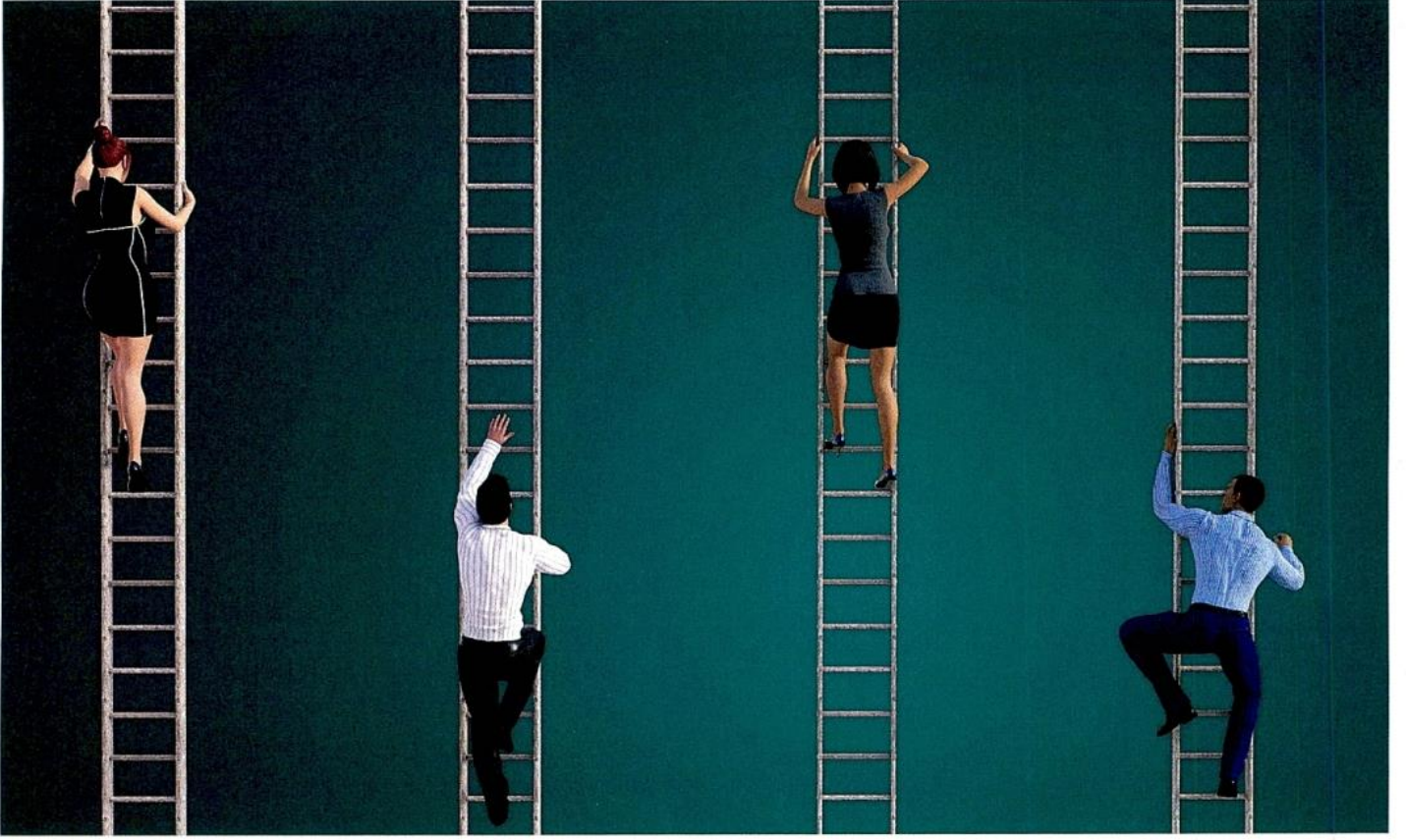

Küle: Krizlerin ve problemlerin sınırları aşmasıyla çözümler hem daha fazla uluslararası işbirliği gerektiriyor hem de piyasa-toplum gibi ayrımlar muğlaklaşıyor.

küreselleşme sürecinde politika başarısızlıkları da var ve bunların bedeli zaman geçtikçe küresel boyuttaki eşitsizlikleri de artıracak şekilde ortaya çıkıyor. Krizleri "beklenmedik" gibi sıfatlarla niteleme lüksü yeni küresel düzende, krizlerle tanımlanan düzende, kalmadı diyebiliriz. Ve günün sonunda yine devletlere daha fazla ders düşmeye başladı. Özellikle de ekonomi politikalarında.

Meseleler artık daha karmaşık. Önceden tek boyutlu olarak gördüğümüz pek çok problemin çok boyutlu olduğunu, reçetelerin formülasyonunun o kadar basit olmadığını dünya olarak anladık. Krizlerin ve problemlerin sınırları aşmasıyla çözümler hem daha fazla uluslararası işbirliği gerektiriyor hem de piyasa-toplum gibi ayrımlar muğlaklaşıyor. Rekabet hukuku bu noktada evrensel olmasıyla ciddi bir konumda. Bugün etkin bir rekabet hukuku rejimi olmayan ülke yok diyebiliriz. Ülkemizde de elbette uluslararası ekonomiye entegrasyon ile

rekabet hukukunun kurumsallaşması hızla tamamlandı ve kurumsal başarı anlamında ileri ekonomilerdeki otoriteler ile yarışıyoruz diyebilirim. Dolayısıyla gerekçe, en iyi rekabet hukuku rejimi ile kazananın piyasada belirlendiği, küresel ölçekte rekabet edebilecek dinamizmin sağlandığı piyasa yapılarının tesisi ve sürekli korunması diyebilirim.

Dünya hükümeti yok

Bu gerekçe ve rekabet hukukunun adalet, tüketici refahı, kaynakların etkin tahsisi gibi belki ilk bakışta "soyut" gelen değerleri günümüzde belki de hiç olmadığı kadar ön planda. Küreselleşme biliyorsunuz ne kadar güçlü ve yoğun da olsa bir "dünya hükümeti" mevcut değil. Dolayısıyla küreselleşmenin etkileri, pozitif ve negatif sonuçlarının toplum refahı için yönetilmesi devletlerin sorumluluğunda. Rekabet politikası bu anlamda, uluslararası alanda aktif olan büyük ölçekli oyuncular ve onların parçası olduğu iktisadi ağların rekabeti bozmaması; verimlilik, inovasyon odaklı faaliyette bulunabilmesi için en önemli araçlardan biri.

Burada bir konuda daha açıklık getirmek gerekebilir. Rekabet hukuku kaçınılmaz olarak iktisat teorisi ve genel iktisadi bağlamlardan etkileniyor. Ülkemizde 1990'ların sonunda yerleşmeye başlasa da geçmişe baktığımızda diğer ülke ve bölgelerde uygulandığında belli dönemlerde belli özelliklerin ön plana çıktığını görüyoruz. Mesela Büyük Buhran ve II. Dünya Savaşı öncesi farklı varsayım ve politika öncelikleri; savaş sonrası dönemde aynı şekilde ve 1970'lerden itibaren farklı gibi dönemler var. Buradaki belirleyici teknolojik ve iktisadi, toplumsal

gelişmeler. Bu açıdan rekabet politikası ekonomilerin merkezinde diyebiliriz.

Rekabet Kurumu bugün Türkiye'nin çok önemli kurumlarının başında geliyor. Bir emniyet sübabı görevi görüyor. Kurum'un pozisyonunu, işlevini ve ülkeye olan katkısını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Gerçekten de rekabet otoriteleri bugün ülkelerin gündeminin birinci sırasında. İçinden geçmekte olduğumuz covid-19-sonrası küresel bunalımda piyasaların güven vermeye devam etmesi, piyasa aktörlerinin enflasyonist ortamları kötüye kullanmaması, büyük ölçekli oyuncuların çeşitli stratejilerle giriş engellerini artırmaması bu dönemde ABD'den Fransa'ya, Brezilya'dan Kore'ye her coğrafyada ajandada ilk sırada.

Biliyorsunuz 1970'lerden itibaren serbestleşme ve regülasyon (devletin ekonomilerde oyuncu olmak yerine yön vermesi) norm oldu ve hâlâ da öyle. Ancak bunlar tek başına yeterli değil; rekabetin de norm olması önemli. Bu konuda uzunca bir süre aşırı iyimser politikalar devreye alındı. Oligopollerin de rekabet edeceği, piyasaya girişler, fikri hak sahiplerinin de verimlilik ve inovasyon rekabetini artıracığı savunuldu. Fakat gelinen noktada bu varsayımların ve beklentilerin toplumlar için optimal olmayan sonuçlara sebebiyet verdiği anlaşılmaya başladı. Pek çok çevrede inovasyonun refah ve kalkınmadan koptuğu, belli büyük ölçekli oyuncuların kontrolünde kaldığı, kademeli inovasyona indirgendiği gibi ikazları okuyoruz, duyuyoruz.

Dijitalleşme ön plana çıktı

Bu anlamda bugün özellikle tarihsel birtakım sebeplerle yapısal aksaklıkların olduğu, başta dijitalleşme ve inovasyon odaklı piyasalarda rekabet politikası daha fazla ön plana çıktı diyebilirim. Gerek bizim gerekse de diğer rekabet otoritelerinin ajandalarına da baktığınızda ilk göreceğiniz sektörler vatandaşların hayatına direkt temas eden gıda ve perakende gibi alanların yanında dijital platformların her geçen gün artan etkileri ve ilaç gibi patent-yoğun alanlar. Hukukun uygulanmasının yanında, yani analitik ve kurumsal gelişmelerin yanında, ajandada politika boyutunda çok fazla soru işareti ve bunların cevaplarının ittiği yeni yaklaşımlar da söz konusu.

Elbette bunlar kaçınılmaz çünkü ihlal tipleri, oyuncuların ihlal kapasiteleri, ihlalleri saklama yetileri gibi pek çok faktör yeni teknolojik bağlamda dönüşüme uğradı.

Rekabet otoritelerinin ekonomilere ve toplumlara faydası iki boyutlu. Birincisi, rekabet ihlallerinde kaybolan ya da transfer edilen refahın düzeltilmesi. İkincisi ise bu tür refah kayıplarının ya da transferlerinin yapı itibarıyla engellenmesi. Yani pazar gücünün kötüye kullanılmasını baştan caydırmak ve buna mahal veren yapıları iyileştirmek, ideal olan yapıların tesisini sağlama sürecinde katkı sağlamak. Bugün bunları başarmak için mutlaka dijitalleşme, inovasyon ve fikri hakların yoğun olduğu alanlara temas etmeniz gerekiyor. Bu ise hem yeni araçlar ve yaklaşımlar demek hem de bazı ülkelerde gördüğümüz gibi rekabet hukukunun varsayımlarını gözden geçirmek demek.

Nedir bu varsayımlar ve yeni yaklaşımlar? Bu gözden geçirme ve yeni meseleleri çözebilme sürecinde kurumsal kapasiteniz ne derece yeterli oldu ya da oluyor?

Rekabet hukuku uzun süredir davranış odaklı uygulanıyor. Bunun sebebi de ilk önemli varsayım olan giriş engellerinin uzun süre var olamayacağı, rekabeti bozan davranışların piyasa içinde disipline edilebileceği. Diğer önemli bir varsayım oligopollerin de rekabet edeceği ve verimli olacağı. Yine başka bir varsayım düşük fiyatların (kalite azalmadan) tüketici refahını artıracığı ve devralmaların bu anlamda olumlu olduğu. Elbette bu varsayımların daha geniş çerçevede neoliberal hakim paradigma ile de bağlantısı var. Rekabet otoriteleri için önemli olan

bu varsayımların realite ile olan bağlantısını sürekli olarak gözden geçirebilmek. Yani eğer realite ile kopma varsa ve yapısal anlamda rekabetçi süreç artık norm olmaktan çıktıysa politika seviyesinde bir reform gerekiyor. Bugün bunu pek çok ülkede pratik olarak görüyoruz. Son birkaç senedir rekabet kanununu güncellemeyen, yeni hukuki araçları politika setine dahil etmeyen ülke yoktur diyebilirim. Bizler de iki açıdan bu yeni yaklaşımları politikamıza entegre ettik. Birincisi, mevzuatımızı geliştirerek, ikincisi de kurumsal kapasitemizi beşeri ve donanım anlamında iyileştirerek.

Refah kaybı ve transferi

Rekabet Kurulu'nun verdiği kararlar ile halkın ne gibi kazanımları oldu/ oluyor?

Refah kaybı ve transferinin önlenmesi ilk kazanım. Bu kısa vadede sağlanıyor. Ancak daha zımni olan esas kazanım uzun vadede daha yenilikçi, giriş engellerinin olmadığı, girişimciye ve vatandaşlara güven veren, pazar gücünün rekabeti bozarak korunmadığı, yalnızca daha iyinin kazandığı piyasaların norm olması.

Milliyet Rekabet Dergisi yayına başlıyor düşüncelerinizi alabilir miyiz?

Kovid pandemisiyle ortaya çıkan tedarik zincirindeki bozulma, büyük platformların sahip olduğu tüketici

verisi ve teşebbüslerin istikrarlı biçimde artan kar marjı ülkemizde olduğu kadar yurt dışında da rekabete ve rekabet kurumlarının faaliyetlerine dikkat çekti.

Ekonomik kalkınmanın, birey ve toplumdan ziyade teşebbüslere kazanç sağlaması, etkin rekabetin tesis edilmesine yönelik ihtiyacı artırmıştır.

Kurum olarak zincir marketler, gıda tedarikçileri, veri sahibi platformlara ve işgücü piyasasına yönelik incelemelerimiz doğrudan tüketici faydası, ekonomik kalkınmanın semerelerinin adil paylaşımı ve toplum refahının sağlanması odağındadır.

Tüketici refahını ve topluma faydayı bu denli ön plana aldığımız, ister istemez insanların, medyanın, sivil toplum kuruluşlarının da dikkatini çekmiş oluyoruz.

Son 2 yılda hiç olmadığı kadar popüler olan rekabet hukukuna yönelen bu ilginin, ülkemiz ekonomisinin daha rekabetçi hale gelmesi ve tüketicilerin yararına olacağını düşünüyorum. Milliyet Gazetesi tarafından basımı yapılan MİLLİYET REKABET'i rekabet savunuculuğunun bir gereği olarak destekliyoruz.

Tüketici refahı,
kaynakların etkin
tahsisi gibi belki
ilk bakışta "soyut"
gelen değerleri
günümüzde belki
de hiç olmadığı
kadar ön plandadır